

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертацію
ЮСИПЕНКА Олега Михайловича

на тему: «**Еколого-економічні засади формування рекреаційного
землекористування в межах водоохоронних зон територій міст**»,
подану на здобуття ступеня доктора філософії
за спеціальністю 051 «Економіка»
з галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки»

Актуальність теми дисертаційного дослідження. Просторовий розвиток, глобалізаційні виклики, сучасні трансформаційні процеси у всіх сферах життєдіяльності суспільства позначилися на тенденціях розвитку урбанізації. Інтенсивне зростання урбанізованих територій супроводжується деградацією наявних природних ресурсів, необґрунтованим і нераціональним використанням земель, зменшенням площ зелених насаджень, забрудненням водних просторів та різким скороченням територій, придатних для рекреаційного використання. Серед усього комплексу значущих проблем у великих містах відіграють питання рекреаційного землекористування у межах водоохоронних зон та прибережних захисних смуг, оскільки такі території є частиною планувальної структури міста, виконують низку важливих функцій у навколишньому середовищі великих міст, що значно підвищує їх економічну цінність, привабливість, впливає на якість життя міського населення.

В такому ключі, вищезазначені фактори вказують на необхідність створення ефективною системи рекреаційного землекористування водоохоронних зон і прибережних захисних смуг у межах територій міст задля забезпечення збалансованого розвитку еколого-економічних систем. Попри значну кількість науково-методологічних розробок з формування і функціонування рекреаційних територій, рекреаційного землекористування в тому числі і водоохоронних зон урбанізованих територій, їх практичне втілення не набуло бажаного розвитку. Це вимагає пошуку нових підходів до формування, використання та розвитку рекреаційного землекористування водоохоронних зон і прибережних смуг у межах територій міст. Відтак, тема дисертації О. М. Юсипенка, яка присвячена обґрунтуванню теоретико-

методичних підходів та надання практичних рекомендацій щодо формування рекреаційного землекористування водоохоронних зон і прибережних смуг у межах територій міст і оцінки його ефективності в умовах розвитку земельних відносин, є безумовно актуальною.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і пропозицій, сформульованих у дисертації. Ознайомлення зі змістом та структурою дисертації дає підстави стверджувати, що мета роботи, яка полягає в обґрунтуванні теоретико-методичних підходів та наданні практичних рекомендацій щодо формування рекреаційного землекористування водоохоронних зон і прибережних смуг у межах територій міст і оцінці його ефективності в умовах розвитку земельних відносин, досягнута. Викладені наукові положення, висновки і рекомендації є обґрунтованими та аргументованими, оскільки базуються на використанні загальнонаукових і спеціальних методів досліджень; опрацюванні законодавчих та нормативно-правових актів, статистичних і аналітичних матеріалів; опрацюванні наукових праць вітчизняних і зарубіжних учених, які присвячені проблематиці формування рекреаційного землекористування водоохоронних зон і прибережних смуг у межах територій міст, обґрунтування відповідних заходів. Обґрунтованість результатів дослідження, їх практичну цінність засвідчує також апробація на міжнародних науково-практичних конференціях.

Дисертаційне дослідження складається із трьох розділів, які логічно побудовані та змістовно наповнені. У першому розділі «Теоретико-методологічні основи формування рекреаційного землекористування в межах водоохоронних зон територій міст» розглянуто поняття і сутність рекреаційного землекористування в межах водоохоронних зон та прибережних захисних смуг територій міст (с. 35–54); еколого-економічні і соціальні проблеми рекреаційного землекористування великих міст (с. 56–68); методологічно-методичні основи формування рекреаційного землекористування у межах водоохоронних зон територій міст (с. 69–82). Автором розроблено логічно-змістовну модель багатофункціонального

міського землекористування в межах територій водоохоронних зон і прибережних захисних смуг та обґрунтовано, що рекреаційне зонування землекористування водоохоронних зон і прибережних захисних смуг реалізується в розрізі його підтипів.

У другому розділі «Розвиток рекреаційного землекористування у межах водоохоронних зон та прибережних смуг міста Київ» автором розглянуто стан рекреаційного землекористування у межах водоохоронних зон та прибережних смуг (с. 85–91); рекреаційний потенціал землекористування у межах водоохоронних зон та прибережних смуг міста Київ (с. 92–110); соціально-економічні та екологічні наслідки рекреаційного землекористування у межах водоохоронних зон і прибережних смуг міста Київ (с. 110–126). Розроблені пропозиції зі створення єдиного інституціонального поля, яке б докорінно змінило правила та норми рекреаційного землекористування. Зокрема, запропоновано структуру і зміст проекту закону «Про порядок використання рекреаційних земель».

У третьому розділі «Основні напрями розвитку рекреаційного землекористування у межах водоохоронних зон та прибережних смуг великих міст» дисертантом обґрунтовано удосконалення інституційного середовища розвитку рекреаційного землекористування у межах водоохоронних зон та прибережних смуг великих міст (с. 128–140); основні напрями формування та регулювання рекреаційного землекористування водоохоронних зон і прибережних захисних смуг великих міст (с. 141–168); особливості оцінки вартості рекреаційного землекористування у межах прибережних захисних смуг міст (с. 169–192). Автором розроблено логічно-змістовну модель методологічного процесу інституціоналізації рекреаційного землекористування у межах водоохоронних зон та прибережних захисних смуг м. Київ, яка включає документи не лише національного, а й регіонального та місцевого рівнів. Обґрунтовано, що природно-рекреаційний потенціал рекреаційного землекористування створюється у процесі освоєння земель для рекреаційних цілей. Для визначення основних напрямів формування й регулювання

рекреаційного землекористування водоохоронних зон і прибережних захисних смуг здійснюється оцінка його рекреаційної освоєності.

Таким чином, основні наукові положення, що виносяться на захист, є обґрунтованими та відповідають сформульованій меті та завданням дослідження. Висновки та рекомендації відповідають змісту, є логічним завершенням проведених досліджень.

Достовірність результатів і новизна досліджень. Результати дисертаційного дослідження відзначаються високим рівнем достовірності та обґрунтованості, відповідають сформульованій меті та завданням дослідження. Визначені автором об'єкт та предмет дослідження повною мірою відображено в структурі дисертації та її основному змісті. Достовірність положень підтверджується застосуванням автором матеріалів Державної служби України з питань геодезії, картографії та кадастру, Державної служби статистики України і м. Київ.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в розвитку теоретичних, методологічно-методичних та практичних положень, які визначають еколого-економічні й інституційні засади рекреаційного землекористування водоохоронних зон і прибережних смуг у межах територій міст в умовах розвитку земельних відносин. До найбільш суттєвих наукових положень, висновків і рекомендацій, які відзначаються новизною, науковою і практичною цінністю слід віднести: вперше розроблену автором модель сутності рекреаційного землекористування водоохоронних зон та прибережних захисних смуг, яка охоплює різні суб'єкти, що формують різноманітність екологічних і економічних земельних відносин (с. 46–47).

Вперше запропоновано індекс рекреаційного благополуччя землекористування водоохоронних зон та прибережних захисних смуг як інтегральний показник, що характеризує здатність водозбору формувати умови рекреаційного режиму землекористування та об'єднує непорівнянні між собою параметри (с. 157–158).

Прикладний характер має удосконалені автором методичні підходи до землепорядного планування розвитку рекреаційного землекористування водоохоронних зон та окремо прибережних захисних смуг, що передбачають оцінку рівня привабливості, введення диференціації рекреаційної ємності та відповідно прийняття виважених і оптимальних проектних рішень стосовно землепорядного освоєння (с. 143–146). Заслуговує на увагу структура інституційного середовища у сфері рекреаційного землекористування, яка характеризується такими групами інституцій: відносин власності на землю та інші природні ресурси, об'єктів рекреаційного показу (огляду), розвитку рекреації, державного та самоврядного регулювання сфери рекреації (с. 134–138).

Науково-практичну цінність має значення коефіцієнтів екологічної стабільності земельних угідь та земель за функціональним використанням у контексті екологічної безпеки, зокрема визначено додатково коефіцієнти земель рекреаційного використання та земель рекреаційного використання в межах прибережних захисних смуг (с. 79–81); класифікація функцій зелених насаджень і водних об'єктів з урахуванням їх комплексного значення для життєдіяльності великих міст, зокрема до складу функцій міських водних об'єктів, крім мікрокліматичної, містобудівної та естетичної функцій, включено рекреаційну (с. 60–61).

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконувалося у контексті Стратегії державної екологічної політики України на період до 2030 року, Концепції національної екологічної політики України на період до 2020 року, згідно з програми наукових досліджень Державної екологічної академії післядипломної освіти, управління Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України у межах науково-технічної програми «Напрями розвитку та механізми формування економіки і екології землекористування в умовах нових земельних відносин» (номер державної реєстрації 0111U006654).

Практичне значення результатів дослідження. Результати дисертації О. М. Юсипенка характеризуються практичною значущістю, яка полягає у можливості використання основних положень висновків і пропозицій у практичній діяльності органів виконавчої влади та місцевого самоврядування під час регулювання земельних відносин на урбанізованих територіях, діяльності відповідних суб'єктів господарювання та науковцями – як основа для подальших наукових досліджень з даного напрямку.

Висока практична цінність наукового дослідження О. М. Юсипенка підтверджується використанням в практичній діяльності Київського комунального об'єднання зеленого будівництва та експлуатації зелених насаджень міста «КИЇВЗЕЛЕНБУД» (довідка від 09.02.2022 р. № 123-233) і Державного підприємства «Науково-дослідний та проектний інститут землеустрою» (довідка від 27.12.2022 р. № 32-0.22-464/2-22). Пропозиції щодо моделі методологічного процесу інституціоналізації рекреаційного землекористування в межах водоохоронних зон та прибережних захисних смуг; методичний підхід до визначення індексу рекреаційного благополуччя землекористування водоохоронних зон та прибережних захисних смуг як інтегрального показника, що характеризує здатність водозбору формувати умови рекреаційного режиму землекористування та об'єднує непорівнянні між собою параметри, використовуються в діяльності Товариства з обмеженою відповідальністю «Земспецпроект Груп» (довідка від 10.04.2023 р. № 36) та комунального підприємства виконавчого органу Київської міської ради (Київської міської державної адміністрації) «Київський інститут земельних відносин» (довідка від 03.05.2023 р. № 313-31/6582).

Повнота викладення основних наукових результатів у опублікованих працях. Основні наукові положення та результати дисертації висвітлено у 15 наукових працях, із яких 3 статті в наукових фахових виданнях України, стаття в іноземному періодичному виданні, включеному до міжнародної наукометричної бази даних Scopus, 11 тез наукових доповідей. За кількістю публікацій у відкритому друку, рівнем наукових видань, в яких вони були

представлені, повнотою викладення положень дослідження всі вимоги МОН України витримано.

Відсутність (наявність) порушення академічної доброчесності.

У дисертації Юсипенка Олега Михайловича відсутні порушення академічної доброчесності. У дослідженні повною мірою дотримуються вимоги щодо посилань на літературні джерела та джерела статистичної інформації. Використання ідей, результатів та текстів інших авторів містить посилання на відповідне джерело інформації.

Дискусійні положення та зауваження щодо роботи. В цілому позитивно оцінюючи достатньо високий науковий рівень підготовки дисертації, необхідно вказати на ті положення та окремі недоліки, що є дискусійними:

1. У роботі, досліджуючи реалізацію рекреаційної діяльності у межах водоохоронних зон та прибережних захисних смуг міст, було б доцільно розкрити загрози, пов'язані з впливом такої діяльності на землекористування, довкілля, екосистеми та зниження цінності рекреаційних ресурсів в місцях відпочинку (с. 75–76).

2. Автор обґрунтовує стан рекреаційного землекористування у межах водоохоронних зон та прибережних захисних смуг та зазначає, що рекреаційний потенціал водойм використовується лише частково (с. 89–92) при високій концентрації водних об'єктів на території Києва. Доцільно було б розкрити чинники, які впливають на низький рівень використання рекреаційного потенціалу водних об'єктів та обґрунтувати напрями підвищення на основі застосування вітчизняного та іноземного досвіду.

3. У дисертації обґрунтовано структурно-сміслову модель методологічного процесу інституціоналізації розвитку рекреаційного землекористування у межах водоохоронних зон та прибережних захисних смуг. Вважаємо, що автору необхідно було ґрунтовніше підійти до розкриття його структурних компонентів, методів, інструментарію (с. 130).

4. Автором запропоновано рекомендації щодо розвитку рекреаційного землекористування водоохоронних зон та прибережних захисних смуг, які представлені у програмі розвитку рекреаційного природокористування (с. 150). Тому думка здобувача щодо подальших дій та нестандартних пропозицій, особливо з приводу створення сприятливого інвестиційного клімату для розвитку рекреаційної інфраструктури та об'єктів дестинації була б дуже цікавою.

5. Висновки за розділами мають подекуди завищений обсяг та зрідка носять теоретичний, констатуючий чи рекомендаційний характер. Наприклад, «за результатом оцінки рекреаційних ресурсів землекористування водоохоронних зон та прибережних захисних смуг визначається... (с. 83). Визначено, що під рекреаційними ресурсами розуміють сукупність компонентів земельних та інших природних ресурсів... (с. 193)». В той час як необхідно зробити акцент на авторському доробку.

Вказані зауваження визначають власну наукову позицію офіційного опонента і не заперечують можливість авторського бачення шляхів вирішення завдань дисертаційного дослідження.

Загальний висновок. Дисертація Юсипенка Олега Михайловича на тему: «Еколого-економічні засади формування рекреаційного землекористування в межах водоохоронних зон територій міст» виконана на актуальну тему і спрямована на розв'язання важливого наукового завдання – обґрунтування теоретико-методичних підходів та розроблення практичних рекомендацій щодо формування рекреаційного землекористування водоохоронних зон у межах територій міст, оцінки його ефективності в умовах розвитку земельних відносин. За своїм науковим рівнем, практичною цінністю, новизною, дотриманням академічної доброчесності, достовірністю результатів, змістом та оформленням повністю відповідає вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 (зі змінами), наказу МОН

України № 40 від 12 січня 2017 року «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» і Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12 січня 2022 року, а її автор заслуговує на присудження ступеня доктора філософії зі спеціальності 051 «Економіка» (05 «Соціальні та поведінкові науки»).

Офіційний опонент:

професор кафедри геодезії та землеустрою
Одеської державної академії
будівництва та архітектури,
доктор економічних наук, професор

Тетяна КАЛИНА

Підпис проф. Т. Є. Калини підтверджую,
Проректор з наукової роботи ОДАБА

Сергій КРОВЯКОВ